

زاگرس ریاز

ئەو دەمەی پروسەی خویندن

دەبىتە سەرگەرمى ..

گرنگەی کە چەندەھا شىوهى بىركىرنەوە سروشت و ئاستى مەعرىفى لەدەورى يەكىدا كۆددەكتاتەوە. داخۇ بەشى ناوخۆيى خويىندكارانىش لە كوردستان ئەو ويسىتكەيە يە كە خويىندكاران بە مەبەستى پىشخەتن و پىگەياندى زياتر لە يەكتە كۆددەكتاتەوە؟

- سيروان نىزگەلەكتمان دەدەبى؟

- لە لاي قادرو ئەوانە بىر بىبە. ئەو دوو شەوە لایانە.

- ئۆكەي. باي.

- ئەها ئەحە.. كورە ئەحە... بىرم كەوتەوە.. "ئۆكەي" دەكتەن لايە؟ دە ئەگەر يەكىك هاتە سەرەدە بۇمان بنىزە خېرتان ئەگا.

- باشه.

- چۈنى عىنى؟

- باشى كاكە ئەحمدە؟ خوشبى.

- عومەر ئەو بۇ بە پىي پەتى؟ كوا نەعلەكتانتان؟ وەك عەرباكانت لىيەتسوو، و امزانى هەر زمانە كەيان فىر بۇوى، وادىارە هەموو شتىيانلى فىر بۇوى! قادر لە ژۇورەكەيەتى؟

- نە، جۇو بۇ حەمام و تى شىسمە.. ئاو گەرم نەماوە. جۇو بۇ تابقى خوارەوە.

- دە وەرە نىزگەلەكتى سيروان و ئەوانمان بەرى، لاي ئىيۇدە.

- سيروان و تى بىبە.

- باشه، وەرە.

- چۈنن جەماعەت؟

- ھەلە و ئەحە.

- ئەى لە سەمە، ئەو توش لىرىھى؟ سەمىزلى؟ ئەو بۇ ئەو دوو سىيدىيەمان بۇ ناھىينىتەوە؟

- وەللا دوونى شەمالەت و بىرى گۆتى تەشايان دەكتەم.

- ئەوישمان چۇو.

- سوپاس عومەر گىيان. هەموو پۇولەكانى تىيايە؟

- بەلى.

- باي.

لەبەسەركرىنەوەيەك كە پىر لەوەي بەرناامەبۇدارىزراو بىت رېكەوت بۇ سەردانى يەكىك لە بەشە ناوخۆيىەكانى سەر بەيەكىك لە زانكۆكانى كوردستانم كرد، هەر كە لە دەركاى دەرى دەرەوەي بەشە ناوخۆيىە جوانەكەوە سەيرىكى پەنجەردە

لەسەرەتاي دەيەي يەكمى سەددى رابردوودا، ولاتى ئەلانىا شەرهەق كەرنەوەي يەكمىن بەشى ناوخۆيى خويىندكارانى پىير، دواترىيش لەچەكانى سەددى رابردوو بەرى رەنجى هەولەكانى سىستىپەرەورەدەو فيركەرنى ئەلانىا پىيگەيىشتەو خويىندكارانى ئەلانىا ھەم لەرروو بىلە زانستى و داهىنان و ھەم لەرروو تۆكمەيى رىزەكانيان و جولانەوەكانيان بۇونە پىشەنگى بىزۇتنەوە خويىندكارا يەكانى جېيان، بەممەش بناغەي كۈشكى مەزنى زانست كە زۆرلەك لەبەرەدەكانى سىلەي دەگەرانەوە بۇ فەزلى ئەو شەپۇلە مەعرىفييانە لە و لاتەوە بەرەدە دەرياي بىبىت پىشەكەوتى شارستانىيەت رىيان دەكىرد پەتەوتەر بۇوە باشتى خۆي داکوتا، بەپىي راگەياندى بەيمانگەي ويسىتىن بىيىسى ئەمرىكى پىر لە نىوەي داهىنەر و زانىيانى بوارى زانست كە لە گەشەپىدانى شۇرۇش پىشەسازىدا رۆلى سەرەكىان بىنى بەرەچەلەك ئەلانى بۇون. تا ئەو كاتەي فەرەنسىيەكان ئالاى ئەو پىشەنگىيەيان لەسالانى پەنجاوشەستەكانى سەددى رابردوودا گرتە دەست، ئەويىش لەئەنجامى ئەو ھەلە و نازەواييانە نازىيەكان بەرامبەر بە پرۇسە خويىندەن زانست و پىشەكەوتى لەۋلاتەكەيان و ئەورۇپا و بىرە تەواوى جېيان ئەنجامىيادا و بۇ ئەوەش بەسە كە رووداوى (Bücherverbrennung) ئايارى ۱۹۳۳ يانى لەسالانى سەرەتاي بلا و بۇونە وەي فراوانى بىرى نازىزم بىننەوە ياد كە تىايىدا نازىيەكان ھەزاران ناونىشانى كېيىيان لە زانكۆكانى ولات كۆكىرەدە كە لەگەل مەزھەب و بىرۇباوەر ئازىزمدا نەددەگۈنچاول لە مەراسىيەكدا سووتاندىيان و لەنېييان بىردى.

زۆرجار لىرىدەلەوي لەھەنە ئەخويىندكاران لەپىتىاو گەيشتىن بە ماھەكانيان و ھەندى جارىيەش لە پىتىاو چاكسازىي لە بوارەكانى دەسەلات و بەرىيەبرەنلى كۆمەلگە دا ئازايانە هاتتونە مەيدان و لە ھەندى ولاتىش چالاکىبۇنى خويىندكاران و رادەي رۆلىان لەگۈرەن و پىشەستىن كۆمەلگەدا بۇتە كلتورىيەك.

بەشى ناوخۆيى ئەو مالە مەزىنەيە كە تىايىدا كتىب رۆلى دايىك و باوك و خېزان و كۆمەلگە دەگىرى، كتىب دەبىتە ئەو ھاوري خوشەويىستە كە خويىندكار بەرە ئاقارى زانىن و پىشەكەوتى فىكري دەبات، ھاورييەك كە جىڭەي سەرگەرمى و كات بە فيرۇدانەكان دەگىرىتەوە دەبىتە ئەو ويسىتكە گەورەو

— ده خوینن، با پیت بلیم چون، من خوم هه فته يه ک پیش تا قیکردن و کتیبه که م ده گرمه دهست، پاش ئه و دی لایه رهیه کی لى ده خوینم دایده خمه و ده لیم هیشتا زوری ماوه بؤ کاتی تا قیکردن و ده، که دوو سی رۆز ده میتی، دیسان کتیبه که م ده دینم و دایده خمه و ده لیم بؤ رۆزی بیش ئیمیتیحان، که ئه و رۆزیش دیت ده لیم شه و دکه ده خوینم تا له بیر نه چیته و ده، که شه و دکه ده خوینم تا له بیر نه چیته و ده، که شه و دکه ده خوینم به یانی زوو هه دهسته و پیش ئه و ده بچمه ده ام ده خوینم، میشکم سافه و باش و مرده گرم، به یانیه که شه هیند خمه دهی ده تا قه تی زوو هه لسانم نیه، ده لیم پیش تا قیکردن و ده مجازه دهی به که م ناچمه ژوروه و ده زانک ده خوینم، له ویش ناخوینم و به هیوای ئه و ده نوینه دکه مان تا قیکردن و دکه مان بؤ دوا بخات یان ماموستا دووباره تا قیکردن و ده مان پیبات. نهک من، برؤ له کامیان ده پرسی بپرسه، هه ممو و ده کمن، دوان سیانیک نه بی به نیازی ئه و ائیل و نه قلن، دهنا ئه وانی دی هه ممو و ان. و دنیه سه دردار؟

سه دراریش خویندکاری کولیزی زانسته له بهشی کیمیا و قوناغی يه که م، له کاتیکدا له ته نیشت په نجه رهی ژوروه که دانیشتیبوو و جگه رهی ده کیشاو دووکه لکه ده رهه و ده ژوروه که ده کرد گوتی: گرنگ ئه و دیه ده بچی، هه ممو و فشهیه، بؤ پیتیواهی ئه گهر بیست و چوار سه عات بخوینن ده بین به چی؟ ئه گهر ده گهی شتمه ئه و خاریجه، شه هاده که م لول ده دا و ده مختسه نیو شووشیه کو و به و رووباری ته قه ده رهه و ده حکومه تی مه رکه زیم ده کرد. ئه ری مه زوو عی ئه و بودجه و شته چی به سه رهات؟ قبول نه کرا؟

ه او بیر گوتی من نازانم، ئه م برادره خه ریجی قانون و سیاسته، له و بعضاو مه غدایه ش بیوه ره نگه ئه و بزانی. منیش گوتی: بودجه که په سند کراوه، سه دا حه فدهی بؤ کوردستانه، هه شت ملیار دو لاره، دو سی ملیاری ناگاته کوردستان و هر له بعضاو سه رف ده کرد، پینچ ملیار ده که ده تریش ده لین سه دا حه فتای بؤ موچه ده فرمان برهانه، و ئه و تریشی بؤ پروفة خزمه تگوزاریه کانه.

پروفة یان پروزه؟ هاو بیر بیو پرسی. ویستم زوو بؤی رونون بکه مه و به لام سه درار دایه قافای پیکه نین و گوتی: وه للا باشتین و دسف بیو، پروفة.. پروفة خزمه تگوزاری.. و هر پیده که نی.. پاش که میک و تی: حکومه تی هه ریم خه ریکی پروفة کردن له سه ده دابینکردنی خزمه تگوزاری.. ئه و نیه جاده که ئه و بیریان سی جوار جار هه لدایه و ده هر جاره و شتیکی لیجیده ما..

یه کیک هاته ژوروه و قسه کانی سه درار بپرسی. سلاوی کرد و پیش هات و ته قهیه کی کرد و به هاو بیری گوت: ئه مشه و باری بکهین؟

ه او بیریش گوتی ئه گهر میوانه که مان حه ز بکات ئه یکهین. من که نه مده زانی باس له ج یاری یک ده کمن به پیکه نین کی کورت پرسیم یاری؟ و دکو چی؟ سه درار له و بھر گوتی: "ئۆکه"!... ته ماشه یه کی منی کرد و به شه رهه و پرسی: دهی زانی؟

ه او بیر گوتی: چون نایزانی! ئیدی ئه و خویندکاره نوییه ش هاته ژوروه که و هیشتا ناویم

کراوه کانه کرد و پولیسی به ره ره کاری به وریا یه و پشکنیمی و ناسنامه که ده لیوده گرت، ئیدی حه ز مکرد تا زوو تره بگه مه نیو بهش ناو خوییه که و له دیمه نی ناووه و شی چیز و در گرم. که به پهیزه کاندا سه رده که و تم، چاوم به زوریک له خویندکاران ده که و تم که به جل هاوینه و ده هاتنه خوارو سه رده که و تون و به بزه یه کی کورت و ده سلا و مان ده گوریه و ده. تا گه یشتتمه به ره ره کاری ژوروه که هاو بیر و پیش ئه و ده ده ره کا که بکه مه و بولین باخه که مه ریکخسته و ده دهست بؤ در گا که برد بیکه مه و ده که له پریکدا ده ره کا که کرایه و ده و بکیک و دک ره شه با لی هاته ده ره و ده خوی کیشا به لاته نیشتیکی منداو هه لات و یه کیکی دیکه ش به دوایدا هاته ده ره و ده که من بین به واق و رمانه و ده ما شایه کی کردم و ده فه رم و ده فه رم و ده بانگی هاو بیری کرد، نه هات، و چوو مه ژوروه و ده بینیم هاو بیر هیدفونی موبایله که ده خستوته گویچه که کانی و رووی کرد و ته دیوار و ئاگای له و حه شرده ژوروه که نیه.

حه زم ده کرد وا زوو بیریار نه ده ده که بهشی ناو خویی به و جو رهیه که چه ند چرکه پیش نیستا بینیم، بولین بش هه رزوو خه یالله که مه مه میشکی خوم فریداو له گه ل هاو بیر که و تمه چاک و چوئی و قسه و باس. که میکی برد بیکه خوی کرد به ژورو دا، خاویه کی له سه ده ملان بیو، سلاوی کرد و دوای ناساند نم ته و قهیه که تان؟

پیش ئه و ده و دلام بدریت و ده چوو ده لای ئاویه که ده موجه فیفه که ده لکرت و وا یه ره لول در او ده که بی کرد و ده ده ده خستیه سه ده کاره با دایگیر ساند.. ئه و ده بؤ ئیش ناکا هاوه؟

- کاره با نیه برام.
- دیسانه و ده نیستا هه بیو.
- ئیستا؟ که دی؟
- پیش ئه و ده بچمه حه مام.
- قادر.. دوو دانه سه عاته له حه مامیت، مردم ئه و هندی چاوه ریت که م بیه ده ره و ده.
- بیکه نینیکه و ده لکاتیک ده بیه ده ره و ده.
ه او بیری گوت: ئاوی گرم نه مابوو.. چاوه ریم ده کرد بیتنه و ده.

- بهم گه رمایه به ئاوی شله تین رهق ده بیه و ئین شالا.
ئه ری بقه سه ده ئاوی.. ئه مرؤ ماموستا ده یگوت ئاوی بهشی ناو خویی مه خونه و ده خواردن و ده نابی، ده یگوت له تا قیگه ته ما شام کرد و ده، ئه و ده من تی ایدا ده زیومه ته و ده ئیوه بی بین نهک نایخونه و ده، گوره ویش تانی پی ناشون.

- ئه مه که دی؟
- دوینی له مجازه ده دهست سه عیدی کیمیا بیستم. من ئیدی ته او دلنيا بیوم که بهشی ناو خویی بهم حاله یه و ده ریپورتازیک سه ده دیشی که له ساته و ده ئیدی له میشکی خوم ده گه لانه کرد و ده.

ه هر له هاو بیره و ده دهست پیکرد، خویندکاری بهشی دووه می کولیزی زانست، بهشی فیزیا. هاو بیر گیان لیزه خویندکاران زیاتر خه ریکی چین؟
- خه ریکی زور شتن.
- باش ده خوینن؟

کۆتاپی دەوامى پار گواستۇتەوە بۇ دەرەدەوە بەشى ناوخۇيى.
ئەھا... سووتا".

سەردار بۇو ھاوارى كىردو رايىكىرددە دەرەدەوە.. ھاوبىر گوتى:
دىسان سووتاندى؟ ميوانەكەمان بە سكى بىرىسى نەخەۋىن
سەردار. پاش كەمىك سەردار ھاتەوە ژۇورەدە و گوتى ھىچ
نەبۇو، بىنگەكەي بۇو كەمىك سووتا. لەسەردارم پېرى
چىشتاخانەكەتان چۈنە؟ گوتى وەرە با بىچىن بىبىنە.. و چۇوين.
گوتى بەزمى ئەم چىشتاخانەي بەشى ناوخۇيى زۆر خۆشە.
ئەم سەلاجەيەت دىووه، يەك دانە سىيۇ نىو دەقە خۆى ناگرى و
نازىنин بەم كاشىانەدا رۇدەچى يان دەبىتە ھەلم و لەگەن ئەم
بۇنسۇيەدا تىيەل دەبىن. رۆزىك گوشى مريشكىكىمان خىتىبووه
سەر ناگرى ئەم تەباخە، دواي ماوەيەك كە ھاتم تەماشىيەكى
بىكەم بىينىم براادرىك مەنچەلەكەي گرتىبووه دەست و پشتى
لەمن بۇوو لە مەتبەخ دەچووە دەرەدەوە. بانگم كرد: سەفین ئەو
مەنەجەلە بۇ كوي دەبىي؟ وتنى: چىيە؟ دىزت نەدىوە؟ كچىكى
ھۆبەكەشمان گوتى ئەو رۆزە يەك مەنچەل ياپراخمان لەنداو
سەلاجەكە دانابۇو، بۇ بەيانىيەكەي نە ياپراخ و نەمەنچەلەكەش
شۇينەواريان نەمايبۇو. دويىنىش دوو لاتپۆپ لە قاتى سەرەدە
دىيار نەماماون. پوليس هات.. ھەممۇ ژۇورەكائىيان پېشىنى.. بۇو
بە ئاو.. نەما..

نەدەزانى. گوتى ئەو باسى حکومەتى ھەرىمەت دەكىد مىرزا
سەردار؟ خۇ تو ھېشتا قازىت رۆلە..
سەردار گوتى: كاك رېبىن ھەولىرى، ھېشتا نەبووپىت بە¹
محامى و بۇپەتە محامى
حکومەت؟

— حکومەتەكەمان ساوايەكى
تەمەن حەفەدە ھەزىدە سالانە،
ھېشتا پىنەگەيىو، بىلىمۇناسەبە
ئەمەرۆ مامۆستا دەيىگوت لە زۆر
ولات تا تەمەنلى بىسەت سالان نابىن
بەخۇنەوە، ئىيمەش دراوسىيەكەمان
ھېيە كورەكەيان ھېشتا رەنگە
خۆى نەناسىبى و لەگەن باوكىدا
مەشرۇوبات دەھرۇشى. باشە ئەوە
بۇ نايەلن لىرە مەشرۇوبات بىننىنه
ژۇورەدە و ھەولىرى لەگەن يەك
دۇو ھاوارىم تا بەرەبەرى بەيانى
خواردمانەوە.

من بە پېتىاو پېسىم چىتان
خواردەدەوە؟

من ويسىكى و براادرەكەم
تابىسەلۈوت.. قۇدگا".

سەردار گوتى: رېبىن دەستى
كرەدە بە فشەكىدىن..

رېبىن دەستى بىردى بۇ
گىرفان و موبایلەكەيى دەرھەيىناو
تەلەفۇونىيىكى كىردو كىدىمە
سەماعەي خارىجى و ھەممۇمان
بىسەتمان كە چۈن لە عىمادى
خانەقىينى پېرىسى چۈن و چەندو
تاڭە خواردېبۈويانەدە بوتلۇ
شۇوشەكائى ڦىر قەرەدەپەلەكەشيان
چۈن لەگەن كەل و پەلى خۆيان لە

شیعری شاعیره کلاسیکه کانی تیرانی له بهره. هی وامان تیدایه له گهله ماموستا له سه رهوشی نه ده بیاتی تیران ده که ویته مشت مرو دهمه تهقی. دهیگوت کچیکی هاوریم ههیه له تیرمی حه وته می نهند ازیاریه و رومانیکی وا چاپ ده کری. هر ئه و سامان ئیبراهیم پوره هاوریم دهیگوت: شهوان له بهشی ناخویی دهیگه ینه شهره بهیته کهی من بهیتیک ده لیم و ئه وی دی ده بن به و پیتهی بهیته کهی من پی کوتایی دی بهیتیکی تر دهست پیکات. ئه وی نه شیتوانی ده بن پهندیکی تیرانی بلی.

له سه رهارم پرسی: "پهند ده زانی؟"

گوتی پهندی چی؟ گوتم پهندی کوردی.

گوتی: بهلی.. ده نگی ده هول له دور خوش.

راستی ده کرد. ده نگی ده هول له دور خوش. له ده رهودی زانکو هه زاران خیزان، هه زاران دایک و باوک به ئومیدی ئه وی روله کانیان ببنه نه ویه کی شتران و ئاینده یه ک بو خویان و خیزانه کانیان مهیسنه بکه بن به هیوایه کی زوره ده چاویان بریوته نه و ساتهی مناله کانیان تیدا ده بنه خاوهن شه هاده زانکو. که سامان ئیبراهیم پور باسی بهشی ناخویی ئه وی بو ده کردم ثاوا ته خواز بم بچمه بهشی ناخویی. تا خویندنی زانکوشم ته او کرد نه چو ومه بهشی ناخوییه و، وامده زانی هه لیکی گهوره ده کیس چو وه بو فیر بونی شتی زیاتر و هاوه لیتی باشت. به لام وادر که و ده بهشی ناخویی له کوردستان به و جو وه نیه که له ده رهودا ته ماشا ده کری. سه رهار راستی ده کردن.. ده نگی ده هول له دور خوش.. به لام ئیستا زانیم که ده نگی ئه و ده هول له ده رهوریش خوش نیه. در نگه.. ئیدی ده بن حکومه تی هه ریم، و هزاره تی روشن بیری، خویندنی بالا و په رهوره ده مشهوریک بو ته و کاره ساته بخون، تا ئه و کاته لایه نه په یوندیداره کان و کومه لگه هه وله کانیان له پینتاو به کلتوره کردنی رابون و جموجوله خویندکاریه کان چر نه که نه و ده کوردستان له کاره ساتی پاشا گه ردانی و بیت آگایی رزگار نه که ن، ئومید به ئایینده کی گهش لاوازه، به لکو کاره سات به رهه ده ام ده بیت، کاره ساتیک که نه وی ئاینده مان له بیری خویندن، خو پیگه یاندن، هیوا دار بون، و هه بونی ئامانجیکی گرنگ بکه ویته شوین سه رگه رمنی و سه رگه رمنی و هیچیت نا.

چو وینه وه زوره ده، ریبین له وی نه مابوو، به لام روح ساریکی نویمان له زوره که بین، هاوی بر گوتی: ئه مه مهلا هیمنه. ته و قهیه کم له گهله مهلا هیمن کرد و له توند دهست گوشینه کهی زانیم که ئیسلامیه. ناوه که شی غریب بیو، گوتیان له قوئاغی چواره می زمانی ئینگلیزیه. تو مه ز پیش ئه ویه بیمه بیینه وه زوره ده هاتبوو له گهله برادران بچنه نویژه ههی نی. هاوی بر یش پیگوتبو و ناتوانی، میوانمان ههیه، بیویه یه کسه ر دوای ته و قه که له منی پرسی: نویژه ناکهی؟ خه ریجی ماموستا؟ هیشتا وهلامی ئه و پرسیارانه نه دابو و ده که له هاوی بر پرسی خه لکی لای خوتانه؟

هاوی بر گوتی: کوری پورمه. گوتی خوشحالم. خه ریجی؟
گوتم خه ریجی قانون و سیاسه تم.

- له هه ولیر؟

- نا له به غدا بوم.

ئه ری بیست تان دوینی ژماره جوندیه ئه مریکیه کوژراوه کان له به غدا له چواره زار رهتی دا؟
مهلا هیمن ئه مشه و محازه ده ههیه؟
گوتم هی ئینگلیزی؟
هموو دایانه فاقای پیکه نین، سه رهار گوتی: نا محازه ده تاین ده لیته وه. گوتم له کوی؟ هر سه رهار بوم وهلامی دایه وه: "له زوره که خویان"، گوتم له ناو بهشی ناخویی؟
که س هیچی نه گوت.

پاش که میک پرسیم: کتیبی ده ره که ده خوینه وه؟
هاوی بر گوتی: کتیبی ده رسه کانمان زور خویند و ته ده ده ره که بخویننده وه؟ ئه و ده تا کتیبخانه یه کی زور گهوره و جوان له قاتی یه که ههیه، ئیستا بچین که س لی نابینین.
مه گهر یه کیک بچن له وی ته له فوونیک بو ده نکه که بکات، هه موو ئه م بهش ناخویی بگه ری به هر پینچ نه و مه که ههیه وه پینچ کتیبی ده ره کی تیدا نادوزیه وه.

سه رهار بالیسانی گوتی: کوره به خوا هیچمان پینیه.
هاتو وین شه هاده که و در گرین و ته واو. ئه و ده بوم که قسی هاوی بیه کی ئیرانیم بیر که و ده وه که جار جار به ئین ته رنیت و به ته له فوون پیکه و ده دوبین، خویندکاری بهشی ئه ده بیاته له زانکو تاران. دهیگوت خویندکارمان له گهله دایه سه دان